

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

“TASDIQLAYMAN”

Ilmiy rahbariyat universiteti rektori:

B.I. Abdullayev

2024 yil "20" dekabr

**LEKSIKOLOGIYA
O'QUV DASTURI**

Bilim sohasi:

200000 –San’at va gumanitar fanlar

Ta’lim sohasi:

230000 – Tillar

Ta’lim yo’nalishi:

60230100 –Filologiya va tillarni o’qitish (ingliz tili)

Urganch – 2024

Fan dasturi UrDU Kengashining 2024 yil "29" iyundagi 11-sonli bayonnomasi bilan tasdiqlangan.

Fan / modul uchun mas'ullar:

Bahodirova F.B. – UrDU Roman-german filologiyasi kafedrası dotsenti, f.f.d.

Taqrizchilar:

Raximova G.Yu. – UrDU "Tarjima nazariyasi va amaliyoti" kafedrası dotsenti, PhD.
Sapayeva R.B. - UrDU Roman-german filologiyasi kafedrası katta o'qituvchisi, PhD.

Akademik faoliyat va registrar departamenti boshlig'i:

G.Matlatipov

Fakultet dekani:

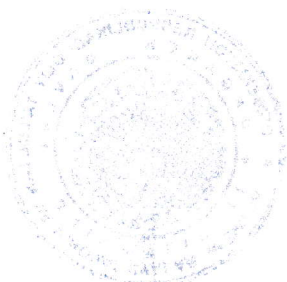
Z.Jumaniyozov

Kafedra mudiri:

R.Abidova

Tuzuvchi:

F.Bahodirova

VII. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:

- ma'ruzalar;
- amaliy ishlarni bajarish va hulosalash;
- interfaol keys-stadilar;
- blits so'rov;
- guruhlarda ishlash;
- taqdimotlarni ishlash;
- jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.

VIII. Kreditlarni olish uchun talablar:

Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va nazorat uchun berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazoratni topshirish.

Asosiy adabiyotlar:

1. Антрушина Г.Б. Лексикология английского языка. Москва: "Дрофа", 2006
2. Muminov O.M. Lexicology of the English language. T.: 2006.

Qo'shimcha adabiyotlar:

1. Arnold I.V. The English Word. Moskva, 1986.
2. Davletbaeva D.N. Lectures on English lexicology Kazan-2010
3. Ginzburg. R.Z., Xidekel S.S., Kryazeva G.YU., Sankin A.A. A course in Modern English Lexicology. Moskva, 1979.
4. Ilsh B.A. Structure of Modern English.-M., 1975.
5. Kumin G. Historical changes and English word-formation: New vocabulary items.- N.Y., 1986.

Axborot manbalari

Internet saytlari Ingliz tili

1. <http://www.britishcouncil.org>
2. <http://www.bbc>
3. <http://encyclopedia.farlex.com>
4. <http://tpot.ru/index.html>
5. <http://www.onestopenglish.com>
6. www.natlib.nz
7. www.natlib.nz
8. <https://www.youtube.com/@ibratfarzandlari>

Fan/modul kodi	O'quv yili	Semestr	ECTS - Kreditlar
LB351	2024-2025	5	5
Fan/modul turi	Ta'lim tili	Auditoriya mashg'ulotlari	Haftadagi dars soatlari
Majburiy	Ingliz tili	(soat)	4
Fanning nomi			
Leksikologiya		5-semestr-60 Ma'ruza 30 Seminar 30	Mustaqil ta'lim (soat)
			Jami yuklama (soat)
			150

I. Fanning mazmuni

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarni til to'g'risidagi asosiy nazariy tushunchalar, chet tilini o'rganishning uslub va yondashuvlari, tilning ilmiy bilimlar tizimida turgan o'rnini va ahamiyati bilan tanishtirish, ularga til saqlanishining nutqiy muloqot jarayonida kuzatiladigan asosiy qonuniyatlarini o'rgatishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun fan talabalarda tilning ichki tuzilishi, til qatlamlari va birliklarini ilmiy asosda tadqiq etish ko'nikmalarini shakllantirish hamda ularning bir-biri bilan o'zaro munosabatlari to'g'risida ilmiy-nazariy tushunchalarga ega bo'lishlarini ta'minlash vazifalarini bajaradi.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

II.I Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

Leksikologiya

1-mavzu. Leksikologiya faniga kirish

Fanning mazmuni. Leksikologiya terminining paydo bo'lishi va rivojlanishi. Leksikologiyaning boshqa fanlar bilan bog'liqligi. Fanning predmeti va objekti, fanning metodi va ishlatish yo'llari. Leksikologiya fanining bo'limlari va uning boshqa qismlari bilan bog'liqligi.

2-mavzu. Semasiologiya

So'z til lug'at tarkibining asosiy birligi sifatida. So'zning morfema, so'z shakli, so'z birikmasidan farqli xususiyatlari. Motivatsiya tushunchasi. Idiomatika va motivatsiya turlari: fonetik, morfologik, semantik. Ma'no va so'z ma'nosining tuzilishi. O'rganilayotgan til ona tili va boshqa tillardagi so'zlarning semantik tuzilishi. So'z ma'nosining tuzilishini o'rganishda paradigmatika va sintagmatikaning roli. Kontekst va uning turlari. Sodda, tub, yasama va qo'shma so'zlarning o'ziga xos ma'nolari. So'z ma'nosi va uning tuzilishi. Frazologik birliklar ma'nolarining xususiyatlari, ma'no turlari tasnifi. So'zning leksik-semantik variantlari. Ma'no tuzilishida sinxronik va diaxronik qarashlar va uning rivojlanish qonuniyatlari. Lug'at birligini semantik guruhlariga ajratish. Semantik maydon. Monosemiya, polisemiya, giperonimiya va giponimiya muammolari. Sinonim, antonim va omonimlar masalalari, va ularning manbalari, tasnifi, tilni boyitishi va til rivojlanishidagi ahamiyati.

3-mavzu. So'zning morfologik tuzilishi

Bir va ko'p morfemali so'zlar. Morfemaning leksik birlik ekanligi. Morfemalar turlari va sinflari. So'z negizi va uning turlari. Hozirgi zamon ingliz tilida so'z tuzilishining turlari. So'z tuzilishiga diaxronik va sinxronik qarash. Morfemalar yasash. Morfema va allomorfemalar. So'z tuzilishini morfemik tahlil qilish asoslari va ularning so'z yasash tahlildan farqi.

4-mavzu. So'z yasash

So'z yasash usullari. So'zning asosiy tarkibiy qismlari. So'z negizi. O'zakning tuzilishi va semantikasi. Keng va kam tarqalgan usullar bilan so'z yasash. Leksik nomlashda so'z yasashning roli va o'rni. So'z yasash qatortlari zanjiri. Old qo'shimchalar va ularning turlari. Har xil mezonlarga asoslanib old qo'shimchalarni tasnif etish. O'zak old qo'shimchalarning semantikasi. Yarim old qo'shimchalar yordamida so'z yasash. Konversiya, uning kelib chiqishi va asoslari. So'z yasash yo'lini aniqlashda konversiyadagi semantik aloqalarning asosiy mezon ekanligi. Konversiyaning keng tarqalganligini belgilovchi asosiy omillar. Konversiyani tarjima qilish muammolari. Qo'shma so'zlarning so'z yasashning keng tarqalgan yo'llaridan biri ekanligi. An'anaviy va zamonaviy tilshunoslikda qo'shma so'zlarni tasnif qilish asoslari. Qo'shma so'z yasashning har xil turlari, ularning keng tarqalganligi. Qo'shma so'zlarni ona tiliga tarjima qilish yo'llari. Qisqartma so'zlar (abreviatsiya). Qisqartma so'zlarning turlari. Klippinglar. Qisqartma so'zlarni tarjima qilishdagi qiyinchiliklar. So'z yasashning boshqa usullari: ma'no kengayishi, tovush va urg'u ko'chishi, tovushga taqlid qilish va reduplikatsiya, grammatik shakllarning leksikalizatsiyalashuvi va so'z yasashda har xil turlarning birikuvini.

5-mavzu. Frazeologiya

Frazeologiyaniing maqsad va vazifalari. Turg'un va erkin birikmalarni farqlash muammosi, ularni farqlovchi belgilar. Leksik birikish. Turg'un birikmalar va ularning har xil mezonlarga asosan tasnifi. Frazeologik birliklarning yuzaga kelish yo'llari. So'z va so'z birikmasining o'xshashligi va farqi. Frazeologik birliklar va ularni tarjima qilish muammolari.

6-mavzu. Etimologiya

Til lug'at tarkibining etimologik jihatdan tasnifi. O'rganilayotgan tilda keyin paydo bo'lgan va boshqa tillardan kirib kelgan so'zlar. Xorijiy tillardan kirib kelgan so'zlarning turlari, o'zlashtirilishi, assimilyatsiyasi, lug'at tarkibi va so'z yasash tizimiga ta'siri. Baynalminal so'zlar. Etimologik lug'atlar.

7-mavzu. Leksikografiya

Leksikografiyaning fan sifatida rivojlanishi. Lug'atlarning asosiy turlari: ensiklopedik, lingvistik, izohli va tarjima lug'atlari. Lug'at turlari muammosi va ularni yaratish uslublari. Lug'atlar uchun so'z tanlash, lug'at maqolalarining tuzilishi va boshqalar. Ingliz, nemis, fransuz va ispan tillaridagi lug'atlarning asosiy turlari: izohli va tarjima lug'atlari, sinonimlar lug'ati, frazeologik birliklar lug'ati, etimologik, ideografik, maxsus lug'atlar, neologizmlar lug'atlari va boshqalar. O'quv lug'atlarining tuzilishi (so'zlarning birikish yo'llari lug'ati, ko'p qo'llaniladigan so'zlar lug'ati). Turli lug'atlarda so'z ma'nolarini ochib berish yo'llari. Tarjima jarayonida lug'at bilan ishlash, So'zning izohli tahlilini o'rganish, boshqa lug'atlardagi izohlari bilan qiyoslash. Til lug'at tarkibining o'zgarishi sotsiolingvistik hodisa ekanligi. Lug'at tarkibining sifat va son jihatdan tasnif etish. Umumiste'mol so'zlari va maxsus stilistik tasnifi. So'zlarni ishlatilishi jihatidan tasnif etish. Umurmiste'mol so'zlari va maxsus leksika. Arxaizmlar, istorizmlar, neologizmlar, ularning tarixiy bog'liqligi va o'zaro ta'siri.

Asosiy va yordamchi so'z turkumlarining son jihatidan o'zaro farqi. Nomlashning faolligi va lug'at tarkibining boyish yo'llari. So'zning ma'no taraqqiyoti rivoji, boshqa tillardan kirgan so'zlar qatlami.

III. Amaliy mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg'ulotlari uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Leksikologiyaniing maqsadi va vazifalari.
2. Semasiologiya: So'zlarning fonetik va semantik aspektlari. Kontekst turlari, ma'noning turlari va so'zning leksik-semantik variantlari, semantik maydon. Monosemiya, polisemiya, giper-giponimiya muammolari. Sinonim, antonim va omonimlar va ularning tasnifi.
3. So'zning morfologik qurilishi: morfemalar tiplari va sinflari. So'z tuzilishidagi diaxronik va sinxronik qarash. Morfema va allomorfemalar.
4. So'z yasash: leksik nom berishda so'z yasashning roli va o'rni. Konversiya, uning kelib chiqishi va asoslari. Qo'shma so'zlarni ona tiliga tarjima qilishning yo'llari. Qisqartma so'zlar.
5. Frazeologiya: turg'un va erkin birikmalarni farqlash muammosi. Ularini farqlovchi belgilar. Frazeologik birliklar va ularni tarjima qilish muammolari.
6. Etimologiya: O'rganilayotgan tilda paydo bo'lgan so'zlar va boshqa tillardan kirib kelgan so'zlar va ularning turlari, o'zlashtirilishi, assimilyatsiya, internatsional so'zlar va etimologik dubletlar.
7. Leksikografiya: o'rganilayotgan til lug'at tarkibining umumiy tasnifi.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar:

1. Leksikologiya va til.
2. So'zlarning fonetik va analitik aspektlari.
3. So'z ma'nosining tuzilishini o'rganishda paradigmatika va sintagmatikaning roli.
4. Ma'noning turlari va so'zning leksik - semantik ma'nolari.
5. Sinonim, antonim va omonimlar.
6. So'zning morfologik qurilishi.
7. Turg'un va erkin birikmalar.
8. So'z birikmasining o'xshashligi va farqi.
9. Lug'at tarkibining sifat va son jihatlari.
10. Arxaizmlar va neologizmlar.
11. Leksik nomlanishning faolligi va lug'at tarkibining boyish yo'llari.
12. Til lug'at tarkibining etimologik jihatdan tasnifi.
13. So'zlarning etimologiyasi.
14. Leksikografiyaning dolzarb masalalari.

V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetentsiyalar)

Fan bo'yicha talabalarning bilim, ko'nikma va malakalariga quyidagi talablar qo'yiladi. **Talaba:**

- o'rganilayotgan xorijiy til fonetik strukturasini, grammatik qurilishi va lug'at tarkibining asosiy tushunchalari va kategoriyalari to'g'risida tasavvurga ega bo'lishi;
- tilshunoslik nazariyasining asoslarini, lingvistik qonunlar va tushunchalar kategoriyalarini, muloqot jarayonlarining funksional diskurs xususiyatlarini bilishi va ularidan foydalana olishi;
- lisoniy muloqot jarayonlarini tahlil qilish usullarini qo'llash, nutqiy muloqot muammolari bo'yicha to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.